

KENDİ -ÖTEKİ İLETİŞİMİ VE ETNOMERKEZCİLİK

Necla Mora*

ÖZET

Batı'ya hükümlerane özne konumunu sağlayan söylemsel dinamikler ve Batı'nın ötekinden dolayımla kendini, kendisine ve dışarıya kültürel olarak nasıl temsil ettiği, kendi/öteki, içerisi/dışarı, ait olan/ait olmayan ayrımcılığıyla, ötekini, dışarısını, ait olmayana tehdit olarak görmesi ve göstermesiyle, ayırıcı ölçütlere göre belirlemesiyle ve basmakalıplaştırmasıyla tanımlanmaktadır.

Orta Çağ'da içeriye veya dışarıya ait olma, din tarafından düzenlenmiştir. Endüstrileşme ve kolonicilik çağında ise, ırk ayrımcılığı belirleyici olmuştur. 19. ve 20. yüzyılda, içerisi/dışarı ayrırmında halk/ulus kavramı öne geçmiştir. 20. yüzyılın sonunda modern devletler kendi ve yabancı arasındaki ayrımı kültürel farklılıklara dayandırmışlardır. 21. yüzyılda ise, halklar arasındaki önemli farklılıklar artık ideolojik, politik ya da ekonomik değil, dinlerin belirlediği kültürel farklılıklardır. Emperyalist amaçlarını sürdürmek isteyen kapitalist zihniyet, Hıristiyan Batı'ya, Müslüman Doğu'yu tehdit olarak işaret etmekte ve yeni çıkarları için meşru bir zemin sağlamaya yönelik planlarını uygulamaktadır.

Küresel haber medyası, ötekini, dışarıdakini, ait olmayanın imajını sürekli çatışma ve kalabalık kitleler halinde, tehdit unsuru olarak algılayacak imgeyi oluşturacak şekilde temsil ederek, potansiyel tehlike olarak göstermektedir. Böylece dünyayı tekrar iki kutupluluğa iterek, küresel medya propagandası ile Hıristiyan-Batı/Müslüman-Doğu ayrımcılığını inşa etmekte ve emperyalist amaçlarını meşrulaştırmak için küresel kamuoyu oluşturmaya çalışmaktadır.

Anahtar sözcükler: Küreselleşme, küresel medya, etnomerkezcilik, Hıristiyan Batı/ Müslüman Doğu karşıtlığı

THE COMMUNICATION OF SELF-OTHER AND ETHNOCENTRISM

ABSTRACT

The discourse dynamics, which provide the West the position of being the sovereign subject and West's cultural representation to itself and outwards through the medium of the other. The discrimination of the self/other, inward/outward, belonging/not belonging and by seeing and showing the other as menacing, it is defined as determining according to the distinctive criterion and becoming stereotype.

In the medieval age to belong inwards or outwards had been a religious subject matter. On the other hand in the age of industrialism and colonialism it was a subject matter of racial discrimination. In 19th and 20th centuries in the discrimination of inside/outside, nation concepts gains importance and at the end of the 20th century modern states make the discrimination between nation no longer ideological, political or economic but the cultural differences determined by religions. The capitalist mentality, which wants to continue its imperialist causes, points the Muslim East as a threat to the Christian West and tries to provide a legitimate ground for its new interests.

The Global news media demonstrate the image of the other, outsider, not belonging as a potential threat by representing their conflicts and problematic crowded masses. Therefore, by impelling the world two poled again, they try to build the discrimination of Christian West and Muslim East by global mass media propaganda and to legalize their imperialist causes they try to manufacture public opinion.

Keywords: Globalization, global media, ethnocentrism, Christian West/Muslim East opposition.

---

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi

GİRİŞ

Harvard Üniversitesi Politik Bilimler Akademisi Profesörü olan Samuel Huntington, “Uygarlıklar Çatışması” adlı tezinde, dünya siyasetinin yeni bir döneme girdiğini, uygarlıklar arasındaki bölünme ve mücadelelerin kaynağının kültürel farklardan kaynaklanacağını öngörmüştür (Yılmaz 2000: 22–23). İtalyan bilim adamı G. Sacco, Huntington’ın makalesinin, İkinci Dünya Savaşı sonrasında G. Kernan’ın Foreign Affairs’de M.X. imzası ile çıkan Sovyet karşıtı makaleye benzediğine dikkat çekerek, “Uygarlıklar Çatışması”nı yeni bir “Haçlı Seferi” için silahlara çağrı, savaş çılgılığı, bir slogan olarak nitelendirmiştir (Yılmaz 2000: 16). Daha sonra gelişen olaylar Huntington’un tezinin bir öngörü mü, yoksa bir yol haritası mı olduğu konusunda oldukça düşündürücüdür. Dolayısıyla Huntington’un tezinin, gerçeği tam olarak resmetmese de, gerçeği etkileyebilme potansiyelini içinde taşıması açısından çok önemlidir. Bu potansiyel, var olan yapıyı zorlamaya yönelik her türlü girişimin yaratacağı geçiş sürecinde dikkatleri dinlere, kültürlere ve uygarlıklara yöneltmekte başarılı olmuştur.

Küreselleşmenin ekonomik, politik ve kültürel inşa sürecinde, kültürel emperyalizmin yeni söyleminin gizlediği ırkçılık, milliyetçilik ve faşizm, çokuluslu şirketlerin pazar paylaşımı, emperyalizmin yeni kültürel projesinin ana hattını, “kendi” ve “öteki” arasında yeniden kurgulanmış bir farklılık üzerine kurmuştur. Günümüzde kültürel hegemonyanın medya aracılığıyla yürütülmekte olduğu sorunsaldan yola çıkarak, gelişmiş ülkelerin, egemen kültür ve değerlerinin diğer ülkelere dayatılmasında ve kamuoyu oluşumunda medyadan yararlandığı varsayılmaktadır.

Çalışmanın kuramsal alt yapısını oluşturan egemen ideoloji kuramına göre, egemen gücü/iktidarı elinde bulunduranlar, ötekileştirdiklerinin rızasıyla bu iktidarı elde ederler. Burada kilit kavram "rıza"dır. Gramsci'nin önemle üzerinde durduğu nokta bu rızanın nasıl yeniden ve yeniden üretilebildiğidir. Gramsci, rızanın söz konusu olmasını bir takım araçlarla açıklamaya gider ve bu araçları "hegomonik aygıtlar" olarak adlandırır. Eğitim, aile, din, kültür pratikleri vs. bu aygıtların unsurlarıdır. Bu aygıtlar sayesinde ki, egemen güçler kendi ideolojilerini kabul ettirirler. Böylece

belli bir zamanda belirli bir ideoloji egemen olarak genel geçer ve doğal bir söylem haline gelir. Bu söylem egemenliğiyle elde edilen güç ya da iktidar konumu “hegemonya”dır (Vikipedi Özgür Ansiklopedi:12.07.2007). Gramsci, egemen sınıfın ideolojik yapıyı organize etmede medyanın çok önemli işlevi olduğunu savunmuştur. Gramsci, medyanın örtük ya da açık belirli programları olduğunu ve belli bir ideolojiye bağlı olduklarını, yayımlarında bu ideolojinin belirleyici olduğunu söylemiştir (Özbek 2003: 153). Gramsci'nin düşüncelerinden esinlenen Althusser, hegemonya kavramının açıklamalarındaki bu önermelere işaret etmiştir. Althusser’e göre, kapitalizm ve kapitalizm öncesi toplumsal biçimlenişlerde egemen gücü elinde bulunduranlar, kendi iktidalarını sadece doğrudan baskı ile değil, ideolojik aygıtların yine ideolojiye dayanan baskısı ile sürdürmüşlerdir. Althusser, devletin ideolojik aygıtları ile devletin baskı aygıtlarının birbiri ile aynı olmadığını; devletin baskı aygıtının kamu alanında olduğunu, devletin ideolojik aygıtının büyük çoğunluğunun özel alanda olduğunu söylemiştir. Baskı aygıtlarının zor kullanarak işlediğini, ideolojik aygıtların işleyişinin ise rıza üretimine yönelik olduğunu belirtmiştir. Medya, devletin ideolojik aygıtlarından biridir (Özbek 2003: 170–171). Uluslararası bağlamda gelişmiş ülkeler, ideolojilerini medya üzerinden dayatarak rıza üretmektedirler. Hıristiyanlık/Avrupalılık kavramı ile Batılıları aynı şemsiye altında toplayan ve aynı kültürden kabul eden yeni emperyalist bakış açısı, kuramsal alt yapısını Huntington’un “Uygarlıklar Çatışması” tezi ile meşru bir zemine oturtmuştur. Hıristiyan kültürünün dışında kalan Müslümanlık/Doğu’yu karşıt güç ilan eden bu kurama göre, iki büyük din karşı karşıya getirilmek istenmektedir.

Bu çalışmada, tarihsel süreç içinde, kolonyalizm, emperyalizm ve küreselleşme, küresel medya, etnomerkezcilik, Hıristiyan Batı/ Müslüman Doğu karşıtlığı kavramları çerçevesinde kaynak taraması yapılacak ve medyada yer alan somut olaylardan örnekler verilerek Huntington’un “Uygarlıklar Çatışması” tezinin ortaya atılışından sonraki süreç medya haberleri üzerinden tartışılacaktır.

1. KENDİ-ÖTEKİ İLETİŞİMİ

Asya kıtasının güneybatı köşesi, Orta Doğu, üç büyük dinin; Yahudilik, Hıristiyanlık ve Müs-

lümanlık dinlerinin ortaya çıktığı yerdir. Hıristiyanlık, bu bölgede Yahudiler arasında dinsel bir hareket olarak ortaya çıkmıştır. Kısa sürede Yahudi cemaati ile bağlarını koparan Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu içinde yayılmaya başlamış, üç yüzyıl içinde imparatorluğun devlet dini haline gelmiştir. Daha sonraki yüzyıllar içinde Avrupa kıtasına yayılmıştır. Modern dünya sisteminin kuruluşu, Avrupa'nın genişleme sürecinde, askeri, siyasi, ekonomik ve dinsel genişlemesini beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Hıristiyan misyonerleri bütün dünyaya yayılmışlardır. Hıristiyanlıktan yaklaşık altı yüz yıl sonra aynı bölgede Müslümanlık dini ortaya çıkmıştır. Her üç dinde, özellikle Hıristiyanlık ve Müslümanlık dünya çapında olmasına rağmen, Hıristiyanlığı Batı ve Müslümanlık ise Doğu diye birbirine karşıt iki din ve uygarlık olarak düşünme eğilimi olmuştur. Bu durum, Huntington'un "Uygarlıklar Çatışması" kuramında olduğu gibi Edward Said'in, "Şarkiyatçılık" adlı çalışmasında da görülmektedir. Said, şarkiyatçılığın (oryantalizmin), Batı dünyası tarafından ideolojik nedenlerle inşa edilmiş, hem yaygın hem de zararlı sonuçları olan yanlış bir kurgu olduğunu savunmaktadır. Hıristiyan/Müslüman karşıtlığının arkasında, dini nedenlerin dışında, kaynak ve iktidarla ilgili nedenlerde bulunmaktadır. Karşılıklı fetihler- Emevilerin sekizinci yüzyılda İber yarımadasına ve Fransa'ya girmeleri, Hıristiyanların Kutsal Topraklara yaptıkları Haçlı Seferleri, Müslümanların Hıristiyanları geri püskürtmeleri, İspanya'nın Hıristiyanlar tarafından geri alınması - kaynak ve insanların kontrolünü ele geçirmek için yapılan mücadeleler, ikisinin de birbirleri için askeri tehdit unsuru olmasına neden olmuştur. Bütün bunlar, modern dünya sistemini ve Batı Avrupa'da kapitalist bir dünya ekonomisinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu sistemin çekirdeğini Batı Avrupalı Hıristiyanlar oluşturmuştur. On altıncı yüzyıldaki başlangıçtan sonra yirminci yüzyılın başlarına kadar Avrupa, kolonileştirilen bölgeler (Amerika kıtası, Afrika'nın büyük bir kısmı, Güney ve Güneydoğu Asya'nın büyük bir kısmı ve Okyanusya) ve yarı kolonilerde (Doğu Avrupa, Uzak Doğu ve Orta Doğu) hâkimiyetini sürdürmüştür. Avrupa terimi, on dokuzuncu yüzyıl sonları itibarıyla ABD'yi de kapsamaktadır. Avrupa çeşitli dönemlerde, Komünizmi, Sarı tehlikeyi (Çin) ve Müslüman terörizmi tehdit unsuru olarak gös-

termiştir. Günümüzde özellikle 1989-91'de komünizmin çöküşünden itibaren gerçekliği oldukça bulanık bir kurgu olan Müslüman terörizmi tehdit unsuru olarak gösterilmektedir (Wallerstein 2004: 93-97).

Klasik koloniciliğin siyasi, kültürel ve ekonomik mantığı ile Aydınlanma projesinin temellendirdiği rasyonalite ilkesi, modernite ve modernist söylemler arasındaki bağlantı son yıllarda inceleme ve eleştiri nesnesi haline gelmiştir. Bu eleştiriye göre, modern olmayan Üçüncü Dünya ülkelerinin toplumsal ve kültürel özelliklerinin Batı'nın izlediği gelişme modeliyle uyumlu olmadığı anlaşıyor. Batı'nın kendini insanlığın yegâne uygar modeli olarak sunması, diğerlerini köle ve ötekiler olarak kurmasına borçludur (Yeğenoğlu 2003: 126-127). Uygarlık ve barbarlık kavramları "siyah" ve "beyaz", "kendilik" ve "öteki" arasında uzlaşmaz bir farklılığın üretilmesine dayanmaktadır. Örneğin, 12. ve 13. yüzyıla ait imgeler, Said'in Şarkiyatçılıkta saptadığı imgelerle hemen hemen aynıdır.

1. 1. Ötekileştirme

Bilgi toplama ve kaydetme aracı olarak seyahat etme fikrine, daha çok güçlü politik iktidarların yönettiği ülkelerde rastlanır. Gezgin, uzaktan da olsa askeri, ekonomik, entelektüel ve manevi nedenlerle arkasında bir imparatorluğun ya da ulusun gücü ile seyahat eder. Arkasında bıraktıkları, onun algılamasını, bilginin seçimini ve filtrelemesini etkiler. Kendi kolektif kültüründe ve zihninde bulduğu imgelere göre görünüşleri kendisinin içinde eğitilmiş olduğu düşünce ile örtüşen sistemleri ve çıkarları temsil eden bildik şablonlara göre vurgular (Kabani 1993: 9).

Edebi metinlerin, pazar ya da eğitim sistemi gibi kurumlar aracılığıyla kolonyalistlerin hem kendi anakentlerinde hem de kolonilerde kültürel bir otoriteye sahip olmaları konusunda önemli bir işlevi bulunmaktadır. "İçeriye dışarıdan", "kendini ötekinden" ayıran sınırların sabit olmaması nedeni ile Avrupalı seyyahlar, karşılaştıkları "yenidünyaları", kendi kültürleri ve toplumlarının sağladığı ideolojik filtreler ya da görme tarzları yoluyla yorumlamışlardır (Loomba 2000: 93-94). Kolonyalizm ya da emperyalizm önceleri kaba güçle gerçekleştir-

rilmiş olsa da varlığını “ötekini” nesneleştiren söylemler yoluyla sürdürebilmiştir. Kolonyalist söylemler, koloni halklarını yok saymış, yok saymadıkları zamanlarda ise aşağılanmış ve dışlanmışlardır. Koloniciliğin tabanını oluşturan süreç, “ötekileştirme” ile kuvvetli olanın kendini “egemen özne” olarak yapılandırması ve diğerini “nesne” durumuna indirgemesiyle oluşan söylemin kurulduğu süreçtir (Parla 2005: 11).

1. 2. Basmakalıplaştırma

Basmakalıplaştırma, enformasyonun işlemde geçirilmiş halidir. Basmakalıplaştırma, imgeler ve fikirler çeşitliliğinin basit ve kullanışlı bir biçime indirgenmesini içermektedir. Basmakalıplaştırma ifadelerin işlevi, “kendilik” ve “öteki” arasında yapay bir farklılık duygusunu sürekli kılma amacı taşımaktadır. Avrupalıların yazdıkları tasvirler ve edebiyat ürünlerinde “vahşi insan” ve “barbar” ödeş sayılmamıştır. İlkiyle, uygar toplumun dışında yaşayan insan anlatılmış, diğeriyle ise, yabancı bir toplumsal sistemin parçası olan anlatılmıştır (Lomba 2000: 81–82). Dünyanın Avrupamerkezci temsil edilişi modernist, ırksallaştırılmış ve cinselleştirilmiş basmakalıplaştırmalarla gerçekleştirilmiştir (İlter 1999: 242). Avrupalı olmayan ülke ve halklara ilişkin enformasyonun toplanması ve bunların çeşitli yollardan sınıflandırılmasıyla, bu ülke halkları ve ülkeleri denetleme stratejileri belirlenmiştir. “Mülayim Hindu”, “savaşçı Zulu”, “barbar Türk”, “Yeni Dünya yamyamı” ya da “siyah ırz düşmanı” şeklindeki basmakalıplaştırmalar, kolonyal durumlarda ortaya çıkmış ve farklı kolonyal politikalara uygun olarak yeniden üretilmişlerdir (Lomba 2000: 121–122). Ötekileştirme, ortak bir kimliği diğerine göre tanımlayan, coğrafi ve kültürel sınırların, yaşama dair belirli semboller ve sembollerin kullanımı, ortak kaygı ve korku gibi sınırlayıcı unsurlardan başka kimlikleri dışlayıcı davranış kalıpları ve söz kalıpları aracılığıyla farklılıklar yaratılarak gerçekleştirilmiştir (Yurdigül 2002: 8).

1. 3. İnsandılaştırma

Jean Paul Sartre, Fanon’un *Yeryüzünün Lanetlileri* adlı yapıtına yazdığı önsözde, Avrupalı’nın, deniz aşırı yerlerde suç işlemiş olmaksızın kendi benzerini köleleştiremeyeceği, soya-

mayacağı ya da öldüremeyeceği için yerlilerin, insan türü olamayacağı ilkesini koyduklarını ifade etmiştir. Kolonicinin onlara yük hayvanı muamelesi edişini meşru hale getirebilmesi için fethettiği topraklardaki yerlileri, gelişmiş maymun düzeyine indirgemesi gerekmiştir. Kolonilerdeki şiddet, köleleştirilmiş halkı sindirmeyi yeterli bulmamış, onları insanlıktan çıkarmayı amaçlamıştır. Kolonici yerliler hakkında zoolojik bir dil kullanılmış, sarı adamın sürüngenimsi hareketlerinden, yerli bölgesinin ahır gibi koktuğundan, oğul veren arılar gibi kalabalık oluşlarından, kendilerini ifade edemeyerek, el kol hareketleri ile konuştuklarından söz edilmiştir. İncil’in yaygınlaştırılması, sanki hastalıkların geriletmesi gibi sunulmuştur. Ancak, kiliseler, Allah’ın yolunu değil, beyaz adama hizmet ve ona itaat etmesini buyurmuştur (Fanon 2001: 15, 40). Hıristiyanlık, Avrupalının yayılmacı politikası doğrultusunda, misyonerler aracılığıyla kullanılarak, dini yayma hizmetinin yanında, yerli halkı tanıma, denetleme ve sömürme amacına hizmet etmiştir.

2. ETNOMERKEZCİLİK

İrkçılık, biyolojik karakteristiklere dayanan insan grupları arasında hiyerarşik farklılıkları vurgularken, kabilecilik (tribalizm) ya da etnomerkezcilik, bir kişinin kendi grubunu yabancından üstün görmesidir. Etnomerkezcilik, Yunanca *Ethnos* kelimesinden gelmektedir. Bu kelimenin anlamı halk ve kavimdir. Etnik gruplar genelde ortak geçmiş, kan bağları, akrabalık ve coğrafi yakınlık ilişkileri ile birbirlerine bağlıdır. Yeni ırkçılık, yabancı düşmanlığını doğal bir biçimde üreten etnomerkezcilikten kaynaklanır. Biyolojik üstünlüğü değil, kültürel ayrımcılığı hedefleyen bu ırkçılık, Üçüncü Dünya ülkelerinden gelenlerin yerli kimliği bozduğu savından hareket etmektedir. Böylece Avrupa’da ırkçılık, biyolojik aşağılamayla yabancıyı kontrol altında tutma ya da imha etme politikasından uzaklaşarak, geri gönderme, ayırma ve tecrit etme biçimlerine yönelmiştir (Taş, 1999: 49, 53, 55).

Sosyal bilimin Avrupa merkezliğini, tarih yazımında, evrenselciliğinin dar görüşlülüğünde, Batı uygarlığı hakkındaki varsayımlarında, Şarkiyatçılığında, ilerleme teorisini dayatma girişimlerinde ifade ettiği ileri sürülmüştür

(Wallerstein 2000: 184-185). Batı kültüründeki Avrupamerkeziyetçilik ve egemenlik, Üçüncü Dünya ülkeleri açısından uluslararası boyutlu tanınma mücadelesinin başlıklarıdır. Yakın koloncilik tarihi gölgesinde, Orta Doğu'daki müdahaleler, Arap/Müslümanlık dünyasının bağımsızlığını ve kimliğini tanımazlık olarak değerlendirilmiştir (Habermas 2002: 121). Kolonyalist dönemin sona ermesi kolonici zihinlerde etkili olmamıştır. Sömürme alışkanlığını sürdürme keyfiyeti, sömürülen ülkelerin kriz dönemlerinde yeniden ortaya çıkmaktadır.

2. 1. Tanım

Etnomerkezcilik, kendi ait olduğu grubu, kültürü evrenin merkezine yerleştirerek, diğerlerini buna göre belirlemektir. Grup dışı olanlardan kendine en çok benzeyenleri en yakınına, diğerlerini aralarındaki farklılığın derecesine göre daha uzağa yerleştirir. Lukens, etnomerkezcisi mesafeyi üçe ayırmıştır: 1. İlgisizlik mesafesi, 2. Sakınma mesafesi, 3. Aşağılama mesafesi (Kartari 2001: 185). Günümüzde Avrupamerkezcilik, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, Avrupalı/Batılı, kültür ve değerlerine, diğer kültürlerden daha çok önem veren anlayıştır. Avrupamerkezcilik bir etnomerkezcilik - bir etniğin diğerinden üstün olduğuna inanan düşünce yapısı- örneğidir ve dünyadaki günümüz ve geçmiş güç yapılarını etkilediği için belki de diğerlerinden daha önce çıkan bir düşünce tarzıdır. Avrupamerkezcilik genellikle Avrupalı ya da beyaz olmayan kültürler üzerinde hak iddia etmiş ya da onların varlığını hepten görmezden gelmiştir (Vikipedi Özgür Ansiklopedi: 30.03.2007). Onları kültüstsüzlükle, ilkelikle, barbarlıkla, tembellikle, şiddet yanlısı ve tehlikeli olmakla suçlayarak, kendinden aşağıda, dışarıda tutmuş ve üzerinde hak iddia etmiştir.

Niklas Luhmann (1999: 99), günümüz dünya toplumunun kültürel durumunun modern Avrupa gelenekleri tarafından biçimlendirilmiş özgün bir oluşum olduğunu savunmuştur. Ona göre, yapısal düzeyde, toplumsal değişimin tabakalara ayrılmış bir yapıdan işlevsel farklılaşmaya dayalı bir yapıya doğru değişiminin çıkış noktası Avrupa'dır. Avrupa koloncilığı kabaca iki büyük dalgaya ayrılabilir. İlki keşiflerle başlamış olan, "koloncilik dönemi" diğeri ise, koloni devletlere son verildikten sonra 19.

yüzyılın ikinci yarısında başlayan "emperyalizm dönemi"dir. Günümüzde ise, ABD egemenliğinin ağırlıklı olduğu "küreselleşme dönemi" adı altında yeni bir "örtülü", "sanal" koloncilik süreci yaşanmaktadır.

2. 2. Tarihsel Süreç

İrkçılık bilinci, 18. yüzyıldan bu yana görülen ırkların ve halkların en çok karışmaya başlamış olduğu dönemde uyanmış ya da uyandırılmış bir olgudur. Antik uygarlıkların kozmopolit yapıları sahip oldukları bilinmektedir. Bu toplumdaki ayırım, uygar/barbar toplumlar sınıflandırması biçiminde olmuştur. Orta Çağ'ın Hıristiyan ve Müslüman toplumlarında ise, insanlar ırklarına değil, inançlarına ve bu inançtan kaynaklanan kültürlerine göre sınıflandırılmışlardır (Şenel, 1993: 35). Etnomerkezcilik, sanayi devrimi ve kapitalizmin gelişmesi ile geniş pazarlara ve hammadde kaynaklarına duyulan gereksinim feodal birimlerin ortadan kalkarak ulusal birimlerin ve ulusçuluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Emperyalizm olgusu ve egemen sınıfların egemen ideolojisinin, alt sınıflara dayatılması ile bu sınıflar arasında, bir üst sınıf ideolojisi olan ırkçılığın, sınıf içi ekonomik rekabet nedeniyle benimsenmesini sağlamıştır. Emperyalizm, basit bir fetih girişiminden, bir "uygarlık" temeline oturmasını ve evrensel egemenlik girişimine meşruiyet sağlamasını, "kültürel ırkçılık" amacı ile dönüştürebilmiştir (Balibar 1993: 85).

Yabancı düşmanlığı, etnomerkezcilik ve kabilecilik düşüncelerinin farklı uygulamalarına götüren "insani saldırganlık" ya da "tercihli özgecilik" ile hareket eden yeni ırkçılar, kültürel temadan hareket ettikleri halde biyolojik temaya (ırkçılığa) geçiş yapabilmektedirler (Balibar 1993: 77-79). Avrupa kültürünü ve Batılı yaşam biçimini, Üçüncü Dünya ülkeleri olarak kabul edilen ülkelerden gelen göçmenlerden korumak için, kültürlerin farklılığı, kültürlerin eşitsizliğini, çağdaş sosyobiyojoloji ve etolojide bireylerin "toplumsal-duygusal" davranışlarının, insanlık dereceleri arasında, evrimleşen insanlıktaki hayvanlığın silinmez izleri olarak göstermektedirler. Böylece kültürel farklılık söyleminin etoloji söylemi ile birlikte kullanılmasıyla (kültürlerin tecridi için insan türünün doğal ortamının korunmasının

koşulu olarak göstermek) bir “mirasa”, bir “döl”e, bir “kök salmaya” yönelik göndermeler yapmaktadırlar. Irkçılıkta “fallik”, ırkçılığın cinsiyetçilikle eklenme biçimlerini olduğu kadar emeğin sömürüsüne ve yabancılaşmaya bağlamak açısından da önemli bir gösterendir. Egemen ulusların ya da gücü/erki elinde bulunduranların medyada temsil edilmesinde bu açık bir biçimde görülmektedir.

Endüstri Dönemi, Avrupa’da 18. ve 19. yüzyıllarda yeni buluşların üretime uygulanması ve buhar gücüyle çalışan makinelerin endüstriyi doğurması, bu gelişmelerin de Avrupa’daki sermaye birikimini arttırdığı dönemdir. Bu dönemde, harem, hamam, köle pazarı, cariye-ler, harem ağaları, çokeşlilik ve eşcinsellik gibi kurgusal araçlar, 18. yüzyıldan başlayarak Avrupa’nın görsel ve sözlü sanatsal üretiminde önemli bir yer kazanmıştır. Sömürülenin dışlaştırılması, hem Avrupalının kendini tanımlaması hem de imparatorluk gündemine hizmet eden karşıtlıklar coğrafyasının yaratılmasını sağlamıştır (Schick 2000: 4).

1930’lu yıllarda, dünyanın % 84,6’sında hüküm süren Avrupa Kolonyalizmi, başlangıçtan beri çeşitli denetim ve temsil stratejilerine ve metotlarına başvurmuştur. “Öteki”ne ilişkin Avrupalı söylemler de bu strateji ve metotlara göre değişmiştir. Kolonyal imge ve metotlar, zaman ve yer bakımından farklılıklar göstererek haksızlık ve tahakküm ilişkilerini üretmeye hizmet etmiştir. Örneğin, kolonileştirme = şeyleştirme (thingification) denklemini kuran, Laura Chrisman, Batı/Doğu eksenine ait olmayan kıtalar ve kolonilerin soğurulması için üretilen Şarklı/Garpli kutupsallığının homojenleştirme işlemleri ve kolonyal söylemin bulanıklaştırılmasıyla aynı zamanda “ötekiler”in farklılıklarını abartma ve bunlarla oynama stratejilerine ortam hazırladığını belirtmiştir (Loomba 2000: 33–34). Kolonyal söylemler, kolonileştirilen ülkeleri, çıplak kadın olarak, kolonyalistleri de tecavüzcü/efendi biçiminde tasvir ederek bu ülkeler de yaptıkları tecavüz ve yağmalamaları kodlamışlardır. Buna karşılık yerlilerin ayaklanmalarını önlemek için edebi metinlerde onları, beyaz kadınlara tecavüz eden ırz düşmanları şeklinde temsil etmişler ve böylece kendi yaptıkları tecavüz ve yağmalamaları meşrulaştırmışlardır. Edebiyat incelemeleri, Batılı değerlerin yerlilere kazandırılması, Av-

rupa kültürünün üstün bir kültür ve insani değerlerin ölçüsü olarak kurulması ve böylece kolonyal egemenliğin korunması girişimi esnasında anahtar rol oynamıştır (Loomba 2000: 102, 109). Dolayısıyla yerlilerin kültürlerinin de değersizleştirilerek, onlara tabi olmaları sağlanmıştır.

Kolonileştirme, kültür, ideoloji ve ekonomi alanlarının incelenmesini gerektirmektedir.

Foucault’a göre, bilgi, iktidarın uygulamaları ile yakından ilgilidir. Onun bu iç görüşünden yola çıkarak Avrupa’da, Şark hakkında üretilen ve dolaşıma sokulan bilginin ne ölçüde kolonyal iktidara eşlik ettiğini Edward Said, “kolonyal söylem” incelemelerinin temelini attığı “Şarkiyatçılık” adlı çalışmasında incelemiştir. Buna göre, Batılı temsillerden, özellikle Şarkiyatçılık disiplini içerisinde üretilmiş temsillerde, Avrupa’nın “Yakın Doğu”ya nüfuz edişi sırasında yaratıldığını ve filoloji, tarih, antropoloji, felsefe, arkeoloji ve edebiyat tarafından beslenip desteklendiğini göstermiştir. Ona göre, Avrupa kökenli edebi metinlerin, seyahatnamelerin ve diğer yazıların Avrupa ile onun “ötekiler”i arasında bir ikilik (dichotomy) yaratmış ve bu ikilik, hem Avrupa kültürünün yaratılmasına hem de Avrupa’nın diğer ülkeler üzerinde kurduğu hegemonyanın sürdürülmesine hizmet eden merkezi bir anlayış olmuştur (Loomba 2000: 64–65). Said, söylem analizi ile iktidara ilişkin kolonyal otoritenin Şark hakkında bir söylem üreterek, edebi ve sanatsal üretimde, politik ve bilimsel eserlerde, Avrupa/Batı/Biz ile yabancı olan Şark/Doğu/Öteki arasında iki kutuplu bir dünya kurduğunu ortaya koymuştur. Buna göre, Avrupa, kendini rasyonel, beyaz, erkek olarak, Doğuyu ise, irrasyonel, dişi, tembel olarak temsil etmiştir.

3. KÜRESEL MEDYADA ÖTEKİNİN TEMSİLİ

İnsan öznenin merkezsizleştirilmesi kolonyalist hareketler açısından önemli olmuştur. Çünkü başat Avrupalı emperyalist söylemler, bu özneyi eril, beyaz bir özne olarak tarif etmişlerdir. Bununla birlikte bir tahakküm aracı ve kimlik/özdeşlik inşasının bir aracı olarak dilin önemine dikkat edilmiştir (Loomba 2000: 61–62). Örneğin, Herbert Schiller (1993: 148), National Geographic’in Asyalılardan söz eder-

ken “oğul vermiş arı sürüsü” türünden ifadelerle “kalabalık” imajını çağrıştırmaya özen gösterdiğini belirtmiştir. Ona göre, National Geographic’in etnomerkezci tutumu ve eski usul militarizme olan tutkusu hemen her sayfasında belli olmaktadır.

Armand Mattelart ve Ariel Dorfman, Disney tarafından hazırlanmış ve Latin Amerika’da satışa sunulan komedi kitaplarının önemli kısmında ırkçılığın, emperyalizmin bulunduğunu tespit etmişlerdir (Schiller 1993: 160–161).

3. 1. Hıristiyan-Batı/Müslüman-Doğu Karşıtlığının İnşa Süreci

Rönesans’tan Aydınlanma felsefesine kadar üç yüz yılda gelişen modern ideolojinin yarattığı bilinç, Avrupa’ya özgü, akılcı ve laik bir ideoloji olarak belirmiştir. 19. yüzyıldan itibaren egemen ideoloji Avrupamerkezli kültürücü bakış, “Batı” kurmacasına başvurmuştur. Keyfi ve mitsel olan bu kurgu, keyfi bir “Doğu” kurmacasını yaratmıştır. Avrupamerkezci kültürücü sav, Batılı soyağacını, Antik Yunanistan, Roma, Hıristiyan, feodal Avrupa ve kapitalist Avrupa sıralamasına göre kurmuştur (Amin 1993: 98).

Bu bağlamda dışarıda bırakılan, toplum için bu durum bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. İçerideki/dışarıdaki ilişkisi, dışarıda kalan bırakılan ikiliği, kimliği tanımlamak için ihtiyaç duyulan, fakat bütünüleyici dışarı tarafından oluşturulan anlam fazlalığı iç/dış ayrımını tehdit etmektedir (Rumford, 2001: 30-31). Güç, refah eşitsizlikleri ve tahakküm, insan toplumlarının çok eski olgularıdır. Bugünün küresel yapısı içinde bu olgular emperyalizmle, emperyalizmin tarihi ile ve aldığı yeni biçimlerle ilişkilendirilerek yorumlanabilir. Örneğin günümüzde hâlâ, Asya, Latin Amerika ve Afrika ülkeleri siyasal olarak bağımsız olmalarına rağmen, birçok açıdan Avrupalı güçler tarafından tahakküm altında ve bağımlı ülkelerdir (Said 2004: 58–59).

18. yüzyılın sonlarından itibaren başlayan ve günümüzde devam eden, modern Batı’nın Müslümanlara duyduğu tepkilere “oryantalist” olarak adlandırılan söylem hâkimdir. Oryantalist düşüncenin temelinde, hayali, ancak kesin çizgilerle ayrılmış iki coğrafi bölge yatmakta-

dır. Bu bölgelerden daha büyük ve farklı olanına Orient ya da Doğu, diğerine ise, Occident ya da Batı denir. Benzer bölünmeler, bir toplum, diğer bir toplum ya da kültür üzerinde düşünürken de olmuştur. Orient, hemen her zaman dünyanın daha seviyesiz bir parçası olarak düşünülmüş olmasına rağmen bölge, Batı’ya oranla hem daha geniş hem de daha büyük bir potansiyel güce sahip olmuştur. Müslümanlık Doğu’ya ait görüldüğünden Oryantalizm çerçevesi içinde bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Dini, psikolojik ve siyasal nedenlerden kaynaklanan düşmanlık ve korku ile izlenilmiştir. Ancak temel neden Batı’nın Müslümanları, Hıristiyanların ciddi bir rakibi olarak görmesi ve Hıristiyanlığı tehdit ettiğini düşünmesinden kaynaklanmaktadır (Said 1964: 38–39). Batılı ülkelerin medyasına bakıldığında bunun kanıtlarını görmek mümkündür. Bu duruma Alman medyasında yer alan Türklerle ilgili basmakalıp önyargı içeren deyim ve sözcükler örnek olarak gösterilebilir: Türklerin İstanbul’u alması ile başlayan “Türk Korkusu” birçok bilgin ve din adamını bu dönemde Türklerin kökenini araştırmaya yöneltmiştir. Önemli her şeyin İncil’de kaydedilmiş olması gerektiğini savunan bazı din adamları Türklerin örf ve adetlerinin Yahudilere benzediğini kanıt göstererek, İsrail kavminden geldiklerini ileri sürmüşlerdir. Etimolojik araştırma yapan bilim adamları, “Türk” sözcüğünden yola çıkarak halkın kökenini “vahşi-kaba” gibi özelliklerle bağdaştırmıştır. Tarihsel-mitolojik yönden ise, Türklerin, Avrupa’da zalim bir halk olarak tanınan İskitlerden türediği ileri sürülmüştür. Tüm bu araştırmalar sonuçta “Türk” sözcüğünün “askeri güç ve zulüm” ile ilgili özelliklerle bağdaştırıldığını ortaya çıkarmaktadır. Türkler hakkında yazılan şarkılarda da “Türk” adının zulüm ve acımasızlıkla eş anlama getirildiği görülmüştür. “Türk gibi zalim”, “Türkler gibi konaklamak” sabit deyimler halinde kullanılmaktadır. Alman dilinde Türklerle ilgili sözcüklere örnek olarak: “Einen Türken bauen” (Bir Türk Kurmak), “Gugelhupf” (Türk sarığı biçiminde bir şekerli çörek), “Kümmeltürke” (Çöreo tu Türkü), “Türk” veya “Sultan” (Çok tehlikeli ve saldırgan saray köpeklerine verilen adlar), “Türken” (Türklemek), “Türkenblut” (Türk kanı), “Türkenbund” (Türk demeti), “Türkenmassig” (Türk usulü), “Türkenstecher” (Türk canisi) verilebilir (Mora 1999: 59–62). Yukarıda belirtildiği gibi, Alman medyasında yer

alan Türklerle ilgili deyim ve sözcükler, Türk kimliğinin olumsuz temsil edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Bunlar, yeni kuşaklara, tarihten gelen basmakalıp önyargıları aktarmaya devam etmektedir. Türklerin ve onların dini Müslümanlığın Avrupa'yı, dolayısıyla Almanya'yı tehdit ettiği, onlara karşı kendilerini korumaları gerektiği öğretilmektedir. Günümüzde, Türklerle Almanların farklılığı anlatılmak istendiğinde, camide namaz kılan insanlar ya da başları bağlı, Kuran okuyan kızların görüntüsü verilmektedir. Türklerin Avrupa'yı istilecek Müslümanlar oldukları önyargısı, bu basmakalıp tasvirlerle sürekli hatırlanmaktadır. Böylece Almanların, Türkleri kendi tarihsel önyargıları ile algılamaları ve onları tehdit unsuru olarak görmeleri sağlanmaya çalışılmaktadır. Böylece Viyana'daki Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi'nin medya bülteninde verildiği gibi halklar arasında ayrımcılık ve düşmanlık duygularının yerleşmesine neden olmaktadır:

“Avrupa Birliği'ndeki Müslümanlar: Ayrımcılık ve Müslümanofobi”.... (“Muslims in the European Union: Discrimination and Islamophobia”) başlıklı rapor Müslümanları istihdam, eğitim ve barınma alanlarında etkileyen ayrımcılık konusundaki verileri sunmaktadır. Müslümanofobi'nin tezahürleri sözlü tehditlerden kişiler ve mülke yapılan fiziksel saldırılara kadar uzanmaktadır. Rapor, Avrupalı Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılığın ve Müslümanofobik olayların yayılımı ve niteliği hala yeterince belgelenmemekte ve yeterince rapor edilmemekte olduğunu vurgulamaktadır. EUMC raporunda bu nedenle, Üye Devletler'in olayların rapor edilmesini iyileştirmeleri ve ayrımcılık ile ırkçılığa karşı daha etkili olacak tedbirler uygulamaları tavsiye edilmektedir. Ayrımcılık yasadışı olduğu gibi, Müslümanların AB'de kendilerini ait hissetme duygusunu tehdit edebilir (Medya Bülteni, http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/muslim/MR_1706-TR.pdf (17.07.2007).

Avrupalıların, Müslümanların kendilerini, Avrupa Birliği'ne ait hissetmelerini isteyip istemediği konusunda durup düşünmek gerekmektedir. Çünkü Huntington'un kuramında belirttiği gibi, küreselleşme ya da diğer adıyla yenedünya düzeni, farklı uygarlıkların devletleri ve grupları arasındaki ilişkilerin yakın olma-

yacağı ve genellikle düşmanca bir niteliğe bürüneceği, bununla birlikte uygarlıklar arasındaki ilişkilerin bazılarının diğerlerine göre daha düşmanca olacağıdır. Ona göre, mikro düzeyde fay hattında yer alan ülkeler; Müslümanlık, Ortodoks, Hindu, Afrikalı ve Batılı/ Hıristiyanlar bulunmaktadır. Makro düzeyde ise, baskın bölünme bir tarafta Müslüman Asyalı toplumlar, diğer tarafta Batı arasında cereyan eden en şiddetli çatışmalarla “Batı ve diğerleri arasında olacaktır” (Huntington 2006: 267). Huntington'un bu kuramının bir yol haritası olarak ortaya atıldığını, -daha sonraki gelişmeler ve bunların medyada yer alışı- doğrular nitelik kazanmaya başlamıştır. Örneğin, 11 Eylül 2001'de ABD'de yaşanan saldırılardan sonra ABD'nin dış politikasında olduğu kadar, halkın başta Müslümanlar olmak üzere yabancılara karşı yaklaşımında köklü değişikliklere neden olmuştur. O tarihten sonra 7 Ekim 2001'de Afganistan operasyonu düzenlenmiştir. 20 Mart 2003'te Irak Savaşı başlamıştır. ABD'nin dış politikası değişmiş ve yeni kavram “Terör = Müslüman” özdeşleştirilmesi olmuştur.

Daha sonraki yıllarda Hıristiyan/Müslümanlık krizine neden olan başka olaylar da medya aracılığı ile tırmandırılmıştır. Örneğin, Danimarka'da Jyllands-Posten adlı bir gazetede, 30 Eylül 2005 günü yayımlanan Hz. Muhammed karikatürleri ile başlayan krizle birlikte Danimarka'nın, ardından Norveç basınının yayımladığı Hz. Muhammed karikatürlerinin yarattığı kriz, Fransız ve Alman basınının da müdahil olmasıyla tırmanmıştır. Fransa'da France Soir, Almanya'da Die Welt gazetesi, “Laik toplumda dini dogmalar yıkılmalıdır” savıyla karikatürleri yeniden yayımlamışlardır. 12 karikatürün hepsini basan France Soir, “ifade özgürlüğü”, dört karikatür basan Die Welt, “Demokratik özgürlüklere kutsal değerlere küfretme hakkı dâhildir” savunması yapmıştır (Radikal 2 Şubat 2006).

Diğer bir örnek ise, Papa 16. Benedict'in, Almanya'da Regensburg Üniversitesi'nde yaptığı bir konuşmanın medyada -Bizans imparatorunun, "Muhammed, vaat ettiği inancı kılıçla yayma emrinden başka hangi yeniliği getirmiştir, gösterin bana?" şeklindeki sözlerinden yola çıkarak, Müslümanlıkta cihad anlayışının Tanrı'nın doğasına aykırı olduğu mesajını vermiştir. Papa, Muhammed'in kılıcına karşı akıl denklemini kurarken, Bizans İmparatoru ile

cihad karşılaştırmasını yapmıştır (Kanaltürk 05 Ekim 2006)-yer alması ile olaylar tırmanmıştır.

Batı medyası, bu olayların görüntülerini, Batının kolektif bilincindeki basmakalıp önyargılarına gönderme yaparak, Müslümanları şiddet yanlısı, ilkel kalabalıklar olarak yansıtmıştır.

Medyada yer alan ve peşinden yine üzücü olayların meydana geldiği, Hollanda'da film yapımcısı Theo Van Gogh'un radikal bir Müslüman olduğu söylenen bir Faslı tarafından öldürülmesi olayı olmuştur. Van Gogh'un imza attığı 'Teslimiyet' adlı filmde, görücü usulü ile evlenmeye zorlanan bir kadının öyküsü anlatılmaktadır. On dakikalık bu kısa filmin kahramanı, kocasının tacizine ve amcasının tecavüzüne uğramaktadır. Teslimiyet, içindeki çıplaklık sahneleri ve tartışmalı görüşler nedeniyle ülkede yaşayan Müslümanlardan büyük tepki almıştır (BBC Turkish. Com, 09 Kasım, 2004).

Medyada yer alan bu olayların Avrupa'da sokaklara yansması, Müslüman kesime yönelik çeşitli şekillerde baskı uygulanmasına neden olmuştur. Buna örnek olarak Paris'in kenar mahallelerinde 27 Ekim'de başlayan şiddet olayları gösterilebilir. 11 Eylül'den itibaren Batılıların, Müslümanlık dinini ve uygarlığını hedef alması, sadece kendi çıkarlarının ve hegemonyalarının önündeki en büyük engel olarak Müslümanları görmeleri ve bu nedenle ötekileştirmeye çalışmaları, sonunda patlamaya neden olmuştur (Kaplan 18 Kasım 2005). Kolonyalist dönemde gidip sömürdükleri yerli halkın kendi içlerine girmesine tahammül edemeyen Avrupalı, topraklarında ötekileştirip sömürdüklerini, yeniden ötekileştirerek dışlamaktadır. Bu durum medya aracılığıyla, Müslümanların dışarıda, kendi topraklarında olduklarında, sahip oldukları coğrafyanın kaynakları nedeniyle ya da Batılıların ülkesinde göçmen olarak bulduklarında tehdit olarak algılanmaları nedeniyle, halk arasında ayrımcılık ve düşmanlık duygularının canlı tutulması amacıyla propaganda yapılmaktadır.

3. 2. Medyatik Oryantalizm

Kongar (2002, 1-34), küreselleşmenin iki kaynağı olduğunu belirtmiştir. Bunlar; iletişim teknolojisi ve Sovyetler Birliği'nin dağılması

ve soğuk savaş döneminin sona ermiş olmasıdır. Ona göre, küreselleşme kavramının, kültürel, siyasal ve ekonomik olarak üç farklı boyutta incelenmesi gerekmektedir. Küreselleşme, uluslar arası sermayenin, tekdüze tüketim kültürünü tüm dünyaya Amerika hükümrânlığında tek yönlü olarak yaymasıdır.

Roland Robertson'a (1999: 21-22) göre, bir kavram olarak küreselleşme, hem dünyanın küçülmesine hem de bir bütün olarak dünya bilincinin bütünleşmesine gönderme yapmaktadır. Küreselleşme kavramının günümüzde gönderme yaptığı süreçler yeni değil, bazı kesintilerle birlikte yüzyıllardır gelişim halinde olan fakat değişen dünya konjonktürüne göre isim ya da strateji değişiklikleri ile devam eden bir süreçtir. Küresel bilinç, bir kültürün diğer kültürleri, genelde dünyanın ekonomik ve ekolojik sorunlarının değerlendirilmesinin bir parçası olarak alımlaması ya da anlamasıdır. McLuhan'ın ortaya attığı "küresel köy" düşüncesi, dünyanın küçülmesi anlayışını günümüz medya yönelimlerinin, hem yansıttığı hem de biçimlendirdiği bir olgudur.

Küreselleşmenin karmaşık bağlantıları, hem kapitalist üretim ve pazar sisteminden doğmakta hem de onun genişlemesini kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan küreselleşme, bilişim teknolojisi aracılığıyla küresel pazar güçleri ile doğrudan ilişkilidir. Kapitalist sistemin uluslararası pratiklerinde, "merkezsizleşme" sadece ulus devletlerin siyasi otonomilerini tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda kültürel emperyalizm imajının yaygınlaşmasındaki araçları da temin etmektedir (Tomlinson 2007: 245).

Emperyalizm, kapitalizmin sermaye ihracı ile karakterize olan özel bir aşamasıdır. Sermaye ihracı ise, meta ihracatından farklı olarak, salt tüketime yönelik bir mekanizma değil, sermayenin ihraç edildiği ülkede, yeniden üretilmesi ve azami kâr halinde anakente dönmesidir. Sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi, bu üretimin gerçekleşmesini sağlayacak yeni ilişkiler, dolaylı ve dolaysız yeni üretim araçları, yeni üretici güçler gerektirmektedir. Limanlar, fabrikalar, ulaşım yolları, üretimin sonuçlarını elde etmeye yönelik araçlardır (Çubukçu 2000).

Kültür emperyalizmi (medya emperyalizmi) tezini eleştirenler bu tezin hipodermik medya

etkileri modeline dayandığını ileri sürmektedirler. Yeni küresel Batılı medya uluslar arası iletişimin tek yönlü akışı içerisinde, kendimiz/ötekiler, içeride olanlar/dışarıdakiler, Batılılar/Doğulular, Hristiyanlar/Müslümanlar, iyiler/kötüler karşıtlığını kurarak Batılı olmayan ötekileri, tamamen kendi istek ve arzularına göre temsil etme hakkını kendinde görmektedir (Morley ve Robins 1997: 183).

II. Dünya Savaşından sonra İngiltere, Almanya ve Japonya'nın yenilgisi ve Sovyetler Birliği'ne karşı soğuk savaş yürüten Kuzey Amerika, uluslararası yardım ve destek karşılığında sömürge sisteminin sona erdirilmesini istemiştir. Bu dönemden sonra o tarihe kadar dünyanın öncü gücünü oluşturan İngiltere'nin yerini alan Kuzey Amerika, dünyanın ekonomik ve askeri açıdan en güçlü ulusu olarak özgürlük ve adaletin savunucusu bir Amerika kimliğine bürünmüştür (Larrain 1995: 214-215). Böylece dünya İngiltere'den sonra Amerika'nın emperyalist amaçlarına hizmet etmeye başlamıştır. Dünya ekonomik yapısının işleyiş şekline bakıldığında, Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinin ürettikleri malları ABD'ye ihraç ettikleri, buna karşılık ABD'nin, bu ülkelerin başka büyük pazarlara açılmasına engel olarak, dünyada enerji kaynaklarını kendi denetiminde tuttuğu görülmektedir. Amerikan medya önderleri, ülke içinde ve dışında istedikleri etkiyi yaratılmak için yoğun ve bilinçli bir çaba içinde çalışmaktadır. Amerikan kültür endüstrisi, Amerikan kültürünü dünyaya pazarlayarak, hem ticari anlamda kazanç sağlamakta, hem de kendi ideolojisinin propagandasını yapmaktadır. ABD, çıkar uyumsuzluğu içinde olduğu ülkelerde, etnik ya da dini farklılıkları öne çıkararak tarafları kışkırtılmakta ve bunun sonucunda ortaya çıkan çatışmaya, demokrasi adına müdahale ederek denetimi ele geçirmektedir. Örneğin Irak'ta olduğu gibi. Böylece ABD, -ekonomisi, hükümeti ve ordusu işbirliği içinde- dünya hâkimiyetini sürdürmeye devam etmektedir (Mora 23.08.2006).

Küresel sermayenin yeni enformasyon koşullarındaki en büyük korkusu, insanların bilinçlenerek ticarileşmeye karşı çıkması, ticarileşmiş otoban plânlarına itiraz etmesi ve genelde tüm ekonomi-politik evrene karşı çıkmalarıdır. Çünkü sermayenin kuralı, yönetilenlerin rızasının kazanılmasıyla mümkün olabilmektedir.

Büyük birkaç şirketin hâkimiyeti altında olan dünya ekonomisi, bu şirketlerin, ellerindeki pastayı kaptırmak istememeleri nedeniyle yeni teknolojileri de kontrolleri altına almışlardır. Örneğin, ABD'deki bütün finansal gelirlerin % 94'ü toplam nüfusun % 20'sini oluşturan büyük şirketlere aittir. % 80'lik orana sahip diğerlerine sadece bu finansal gelirlerin % 56'sı kalmaktadır. Dünyadaki en büyük 300 şirket, dış ticaretin % 70'ine ve dünya aktif sermayesinin % 25'ine sahiptir. ABD'de birkaç şirket medyanın önemli bir bölümünü küresel ölçekte kontrol etmektedir (Dawson ve Foster 2003: 70, 84). Bu durum, aşırı ticarileşme, şirketler arası evliliklerle süper tekelleşmeleri doğuran ve gittikçe yoğunlaşan sermayenin, alabildiğine güçlenen iktidarının aynı zamanda bir kültürel söylemle de korunduğunu ve buna ilişkin bir atmosfer yaratılmasının önemli görüldüğünü göstermektedir. Bugün emperyalizm, artık kolonyal dönemle ve söylemle birlikte düşünülen bir kavram olmuştur (Sancar 2000). Böylece, uygulamadaki bu durumun aksine, emperyalist ülkeler, kendi vatandaşlarına ve dünyaya, düzenli olarak diğer ülkelerden farklı olduklarını ve görevlerinin, doğrudan veya dolaylı yollarla yönettiği halkları ve bölgeleri yağmalamak ve kontrol etmek değil, aksine onları eğitmek ve özgürleştirmek olduğu anlatılmaktadır (Said 24 Temmuz 2003).

ABD'nin Irak'ı işgalinden önce medyada yer alan söylemlerine bakıldığında, kendini bir kurtarıcı olarak temsil ettiği görülmektedir. Kolonyalist dönemden bu yana aynı stratejiyi uygulayan kolonyalist zihniyet, günümüzde medya aracılığıyla zihinleri çok daha rahat ve kolay denetleyerek amacına ulaşmaktadır.

SONUÇ

Hristiyan/Batılı/Avrupamerkezci kolonyalist hareketler, sırasıyla önce seyyahların gönderilerek bilgi toplanması, daha sonra kâşiflerin gönderilerek bu toprakların sahiplenilmesi ve misyonerlerin gönderilerek Hristiyanlığı yayma adına yerli halkı kendi kültürlerine yabancılaştırma, ötekileştirmeleri ve silah gücü sömürmeleri süreçlerini izlemiştir.

İrkçılık gibi kolonyalizmin sürdürülmesi de ancak koloni halklarını nesneleştiren söylemler yoluyla mümkün olmuştur. Kolonyalizmin en

geniş anlamıyla tabanını oluşturan süreç, yani "ötekileştirme", zayıf olanın önce "öteki" olarak tanımlanmasını öngörmüştür. Kolonyalist söylemler, sömürge halklarını yok sayarak ya da onları insan dışı yaratıklar olarak temsil ederek ötekileştirmişlerdir.

II. Dünya Savaşından sonra sömürge sistemi sona erdirilmiştir. Bu dönemden sonra o tarihe kadar dünyanın öncü gücünü oluşturan İngiltere'nin yerini alan Kuzey Amerika almıştır.

Günümüzde ötekileştirme aynı biçimde ve farklı gerekçelerle devam etmektedir. Harvard Üniversitesi Politik Bilimler Akademisi Profesörü olan Samuel Huntington'un, dünya siyasetinin yeni bir döneme girdiği, uygarlıklar arasındaki bölünme ve mücadelelerin kaynağının kültürel farklılıklardan kaynaklanacağı öngörüsünü savunan "Uygarlıklar Çatışması" adlı tezi, Soğuk Savaşın bitimi ile Sovyetler Birliği'nin yerine Hıristiyan/Batı ittifakının karşısına Müslüman/Doğu'nun karşıt güç olarak seçildiğini göstermektedir. Bu tez, Batı merkezli oryantalist bakış açısını pekiştirmekte ve haklılaştırmakta anahtar rolü oynamıştır.

ABD'de yaşanan 11 Eylül 2001 saldırısı ile Huntington'un tezi haklılık payı kazanmıştır. Böylece Müslümanların Hıristiyanlar için tehlikeli olduğu imajı yeniden üretilmiştir. "İslami terör", "radikal İslam" sözcüklerinin sık kullanıldığı, bu basmakalıp önyargıların Yenidünya Düzeni'nde Batı'nın Doğu'ya uygulayacağı şiddet ve müdahalelere meşru bir zemin oluşturulması amacıyla hegemonik aygıtlara yol gösterici bir öngörü sunulmuştur.

Dolayısıyla küresel haber medyasının, ötekini, dışarıdakini, ait olmayanın imajını sürekli çatışma ve kalabalık kitleler halinde, tehdit unsuru olarak algılayacak imgeyi oluşturacak şekilde temsil etmesi ve potansiyel tehlike olarak göstermesi doğal ve meşru hale gelmiştir.

Dünya tekrar iki kutupluluğa itilmiş, küresel medya propagandası ile Hıristiyan-Batı/ Müslüman-Doğu ayrımcılığı inşa edilmiş, emperyalist amaçlarını meşrulaştırmak için küresel kamuoyu oluşturulmuştur.

Ötekileştirme, birçok biçimde uygulanmıştır. Fransa'da olduğu gibi, sömürdükleri eski kolo-

ni halklarının göçmen olarak anakente geldiklerinde, dışarıda, varoşlarda tutarak yeniden ötekileştirilmesi, Almanya, İngiltere, Hollanda, Belçika ülkelerinde olduğu gibi, dinin ortaya çıkardığı kültürel özellikleri nedeniyle insanların dışlanması ve tehdit unsuru olarak gösterilmesi, Irak'ta olduğu gibi, çeşitli gerekçelerle çocukların süt ve ilaç yardımı almalarının engellenmesi, ölüme, açlığa ve sefaletle neden olunması, asıl amaçlarının o coğrafyadaki su, petrol, doğalgaz vb. doğal kaynakların kontrolünü ele geçirmek olduğu bilinmesine rağmen, tüm bunları insani gerekçelermiş gibi gösterecek topraklarının işgal edilmesi örnek olarak verilebilir.

Medyada, vahşi, barbar, ilkel, saldırgan, sürü halinde hareket eden kalabalıklar şeklinde temsil edilen Müslüman/Doğu, Batılı halk ve dünya için tehdit unsuru olarak gösterilmektedir. Böylece onlara uygulanan şiddet, işgal, müdahale ve sömürüye medya aracılığıyla meşruiyet kazandırılmaktadır.

KAYNAKLAR

Amin S (1993) Avrupamerkezcilik, M. Sert (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Balibar E (1993) Irkçılık ve Milliyetçilik, Balibar, E.ve Wallerstein, I., Irk Ulus Sınıf, N. Ökten (çev), Metis Yayınları, İstanbul.

BBC Turkish. Com (2004) Van Gogh'un cenazesinde hoşgörü çağrıları, 09 Kasım, 2004, http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2004/11/041109_netherland_funeral.shtml

Çubukçu A (2000) Derin Operasyon Konusu Olarak Kültür, Evrensel Kültür, Sayı:100, Nisan 2000, <http://www.evrenselbasim.com/ek/dosya.asp?id=1238>, (05.04.2007).

Dawson M ve Foster J B (2003) Sanal Kapitalizm, McCheney R W, Wood E M ve Foster J B (der), Kapitalizm ve Enformasyon çağı, N. S. Çingir ve E. Baltacı (çev), Epos yayıncılık, Ankara.

Fanon F (2001) Yeryüzünün Lanetlileri, L. F. Topaçoğlu (çev), Avesta Yayınları, İstanbul.

Habermas J (2002) Öteki Olmak Öteki İle Yaşamak, İ. Aka (çev), YKY, İstanbul.

Herbert S (1993) Zihin Yönlendirenler, C. Cerit (çev), Pınar Yayınları, İstanbul.

- Huntington S P (2006) Batı ve Diğerleri: Uygarlıklararası Meseleler, M. Turhan ve Y Z C Soydemir (çev), Uygarlıklar Çatışması, Okuyan Yayınları, İstanbul.
- İlter T (1999) Keşfin Beyaz Mitolojisi: 'Yeni Dünya'nın Keşfinden Olgular'ın Bulgusu Yoluyla George Bush'un 'Yeni Dünya'(ler)ine, F Keyman, M Mutman ve M Yeğenoğlu (der.), Oryantalizm, Hegemonya ve Kültürel Fark, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Kabbani R (1993) Avrupa'nın Doğu İmajı, S. Tuncer (çev), Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Kanaltürk (2006) C. Akerson,Orta Çağ'ı Arayan Papa, 05 Ekim 2006.
- Kaplan Y (2005) Medyatik Kolonyalizmi Deşifre Etmek, Yeni Şafak Gazetesi, 18 Kasım 2005.
- Kartari A (2001) Farklılıklarla Yaşamak, Şahin Matbaası, Ankara.
- Kongar E (2002) Küresel Terör ve Türkiye, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Larrain J (1995) İdeoloji ve Kültürel Kimlik, N. N. Domaniç (çev), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Loomba A (2000) Kolonyalizm ve Postkolonyalizm, M. Küçük (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Luhmann N (1999) Avrupa Akliliği, Robinson G ve Rundell J (der), Tahayyül Gücünü yeniden Düşünmek, E Başer (çev), Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Medya Bülteni, Avrupa İrkçilik ve Yabancı Düşmanlığını İzleme Merkezi, Viyana, 18 Aralık 2006, Yayın: 17-06-TR, http://eumc.europa.eu/eumc/material/pub/muslim/MR_1706-TR.pdf (17.05.2007).
- Mora N (1999) Almanya'da Yabancı Düşmanlığı ve Yazılı Basının Etkisine Der Spiegel Örneği, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sos.Bil. Enst., İstanbul.
- Mora N (2006) Manipülasyon ve Rıza Üretimi, Dördüncü Kuvvet Medya, 23.08.2006.
- Morley D ve Robins K (1997) Kimlik Mekanları, E. Zeybekoğlu (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Özbek S (2003) İdeoloji Kuramları, Bulut Yayınları, İstanbul.
- Parla J (2005) Efendilik, Şarkiyatçılık, Kölelik, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Radikal (2006) Karikatür krizi turmanıyor, 2 Şubat 2006.
- Robertson R (1999) Küreselleşme, Ü H Yolsal (çev),: Bilim ve Sanat yayınları, Ankara.
- Rumford C (2001) Dışarıda Kalmanın İmkânsızlığı: Ernesto Laclau'nun Çalışmasındaki Toplumun İmkânsızlığı, N Avcı, D Derman, S Kırca ve A Yumul (der), Dışarıda Kalanlar/Bırakılanlar, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Said E (1964) Haberlerin Ağında Müslümanlık, A. Alatl (çev), Pınar Yayınları, İstanbul.
- Said E (2004) Kültür ve Emperyalizm, N. Alpay (çev), Hil Yayınları, İstanbul.
- Said E (2003) Emperyal Bakış Açıları, Al-Ahram, 24 Temmuz 2003, http://www.zmag.org/turkey/es_eba.htm
- Sancar N (2000) Kültürel Emperyalizmin Yeni Söylemi, Sayı:100, Nisan 2000, <http://www.evrenselbasim.com/ek/dosya.asp?id=1237>, (05.04.2007).
- Schick İ C (2000) Batı'nın Cinsel Kıyısı, S Kılıç ve G Sarı (çev), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Şenel A (1993) İrk ve İrkçilik Düşüncesi, Bilim Sanat yayınları, Ankara.
- Taş M (1999) Avrupa'da İrkçilik, İmge Yayınları, Ankara.
- Tomlinson J (1999) Kültürel Emperyalizm, E. Zeybekoğlu (çev),: Ayrıntı yayınları, İstanbul.
- Tomlinson J (2007) Küreselleşme ve Kültürel Emperyalizm, N. Doğan (çev), Kültür Sosyolojisi, K Alver ve N Doğan (der), Hece Yayınları, Ankara.
- Wallerstein I (2004) Müslümanlık: Batı ve Dünya, T Birkan (çev), Amerikan Gücünün Gerileyişi, Metis Yayınları, İstanbul.
- Wallerstein I (2000) Avrupamerkezcilik ve Tecellileri, T Birkan (çev), Bildiğimiz Dünya'nın Sonu, Metis Yayınları, İstanbul.
- Williams R (2006) Anahtar Sözcükler, S. Kılıç (çev), İletişim Yayınları, İstanbul.

Vikipedi Özgür Ansiklopedi, “Avrupamerkezcilik”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupamerkezcilik>, (30.03.2007).

Vikipedi Özgür Ansiklopedi, “Kültürel hegemonya”, <http://tr.wikipedia.org/wiki/Avrupamerkezcilik>, (12.07.2007).

Yeğenoğlu M (2003) Sömürgeci Fanteziler, Metis Yayınları, İstanbul.

Yılmaz M (2000) “Uygarlıklar Çatışması’na Giriş”, Murat Yılmaz (der), Uygarlıklar Çatışması, Vadi Yayınları, Ankara.

Yurdigül Y (2002) Türkiye’de Televizyon Haberlerinde Sıra Dışı Kimliğin Sunumu: Travesti Konulu Haberler, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sos. Bil. Enst., İstanbul.